
BODOGÁN LÁSZLÓ

A PÉCSI GÖRÖG KATOLIKUS EGYHÁZKÖZSÉG

A téma kifejtése a város közelmúltja megismertetésének része, hiszen „csak“ három évtized történéseiről lehet beszélni a pécsi görög katolikus egyházzal kapcsolatban. Hogy ez közérthető legyen, szükséges a távolabbi előzmények ismerete. Ehhez nyújt segítséget a keleti és nyugati egyház kialakulásának és fejlődésének megismerése, illetve a görög katolikus magyarság történetének vázlatos bemutatása. Gyakran tapasztalom, hogy hallva megnevezést, *görög katolikus*, sokan a görög keletivel (ortodox)-, vagy a római katolikus egyház valamilyen kisebb részével azonosítanak bennünket. Mindkettőben van igazság. Valójában a két nagy egyház uniójából jött létre egyházunk.

AZ EGYHÁZ KELETI ÉS NYUGATI RÉSZE

A Jézus Krisztus által alapított egy Egyház kezdetben teljesen egységes volt. A római birodalom léte, annak közös nyelve (görög) nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a kereszténység gyorsan elterjedjen. Diocletianus császár a Római Birodalom egységének megtartása mellett 285-ben az uralmat megosztotta Maximianus társ-császárral. A felosztással megkezdődött a nyugati és a keleti rész önálló élete s ezzel megteremtődött a lehetősége annak is, hogy a birodalmon belül kétféle vallási fejlődés induljon meg. Az egységes és egyetemes egyházon belül keleti és nyugati *joghatósági terület* alakult ki. Az egyház két részén egymástól eltérő liturgikus szokások és fegyelmi előírások alakultak ki. Ennek számos történeti, kulturális, néprajzi és egyéb oka volt, mely a keleti és nyugati szertartások, rítusok kialakulásához vezetett. Az eltérő fejlődés következménye, hogy a Jézus Krisztusra épülő apostoli hagyományt folyamatosan és töretlenül megőrizve, kétféle egyházi szervezet épült ki; Nyugaton Róma központtal a katolikus egyház (latin), Keleten Konstantinápoly (Bizánc) központtal az ortodox egyház (görög).

A rítusok különbözősége eleinte semmiféle problémát nem jelentett, az egyház egységét nem bontotta meg. Később azonban fokozódtak a különbségek a liturgiában, az egyházi szervezetben, dogmatikai- és fegyelmi kérdésekben; nem értették egymás nyelvét sem. Nyugaton a 9. században általánossá vált a kovászos kenyér helyett az ostya használata, a keletiek emiatt vitatni kezdték az áldozat érvényességét. Nyugaton a primátust úgy értelmezték, hogy a pápa joghatósága mindenre és mindenkire kiterjed, ezt Keleten nem fogadták el, hanem éppen ellenkezőleg, a bizánci patriarcha tekintélyét akarták növelni.¹ Bizáncban az is ellenérzést váltott ki, hogy **VIII. Benedek** pápa a Hiszekegybe hivatalosan is beiktatta a Filioque-t, amit Bizáncban már dogmatikai különbségként értékelték Kelet és Nyugat viszonyában.² Ezekon kívül még számtalan kisebb eltérés volt a két egyház kö-

¹ Primátus: elsőség; Róma püspöke a pápa, az egész egyetemes egyház feje. Keleten négy, egymással egyenrangú patriarchátus volt: Alexandria, Antiochia, Bizánc, Jeruzsálem, nyugaton egy: Róma

² filioque: és Fiútól. A nicea-konstantinápolyi hitvallás szerint a Szentlélek az Atyától származik. Nyugaton az arianizmus Krisztus istenségét tagadó eretnksége miatt azzal akarták kidomborítani Krisztus isteni tekintélyét, hogy a hitvallás szövegébe betoldották a Filioque kifejezést; tehát a Szentlélek „az Atyától és Fiútól származik“

zött, melyek a sajnálatos meg nem értések és emberi kicsinyességek miatt végül a keleti és nyugati egyház szakadásához vezettek. Ez 1054. július 16-án következett be, de már jóval korábban elkezdődött és a keresztes hadjáratok alatt lett teljessé.

A MAGYAROK ÉS A KELETI KERESZTÉNYSÉG

A magyarság ősei az 5. században a kaukázusi hazában találkoztak először a kereszténységgel, annak is a keleti szertartásával.³ A vándorlás évszázadaiban ismételt kapcsolatba kerültek velük, majd a 10. század közepén a magyar vezérek Bizáncban megkeresztelkedtek.⁴ A bizánci patriarcha Hierotheosz püspököt küldte a magyarokhoz, aki a vele jött szerzetesek segítségével elkezdte őseink megtérítését, aminek eredményeképp a vezérek és a nép egy része megkeresztelkedett. Szerte az országban létesültek női és férfikolostorok. A veszprémvölgyi apácázárda hiteles görög másolatban és latin fordításban fennmaradt alapítólevele szerint az alapító nyelve görög volt, s az eredeti görög nyelvű oklevelet Kálmán megbízásából **Simon** pécsi püspök bontotta fel és másolta le.⁵ A Gellért-legendából ismerjük a marosvári és az oroszlámosi kolostor alapítását. Ugyanebben az időben keleti szertartású szerzetesek éltek Tihanyban a ma is meglévő barlangokban, valamint a pilisi és a zebegényi hegyekben. Ez utóbbiak központja a visegrádi kolostor volt. Bazilita (keleti szertartású férfi szerzetes) kolostor működött Pásztón és Száva-szentdemeteren, Dunapentelén pedig apácázárda épült Szent Pantaleimón tiszteletére. Később a bizánci-magyar viszony ellenségessége (970) miatt a megindult hittérítés megakadt, majd a szerzetesi utánpótlás miatt meg is szűnt. A bizánci egyház által megkezdett térítést a nyugati egyház fejezte be. **Géza** fejedelem Nyugatról kért segítséget, **Szent István** pedig nyugati szertartású egyházmegyéket alapított. A megmaradt bizánci szerzeteseket nem úzták el hazánkból, hanem a latin szertartású főpásztorok joghatósága alatt tovább folytathatták működésüket⁶. E kolostorok sorsáról hiányosak az ismereteink, de a 13. századra hanyatlásnak indultak, szerzeteseik kihaltak, s vagy elpusztultak, vagy latin szertartásúak lettek.

A tatárjárás után újra megindul a keleti szertartású népek beköltözése. Erdély területére a románok, az ország északkeleti részére a ruszinok települnek be. A 14. században közepén a törökök elől menekülő szerbek a Tiszántúlra, majd később az ország déli részére érkeznek nagy számban. Ebben a században érkeztek hazánkba a görög nemzetiségek is, de nem alakítottak ki zárt településeket, hanem a városokban éltek. Őket leszámítva minden nemzetiség kialakította az új területen a maga kolostori központját, püspökségét, mely a hit megőrzésének és fejlődésének fontos része volt. Az Árpád-házi kolostorok kihalása után a keleti szertartású magyaroknak nem volt egyházi szervezetük, ezért számukra két lehetőség maradt: vagy áttérnek a latin szertartásra, vagy a bevándorolt ortodox nemzetiségekhez csatlakoznak. A keleti szertartású magyarok a nemzetiségi püspökök jog-

³ Pirigy István: A magyarországi görög katolikusok története. Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 1991. 9.p.

⁴ A források csak Bulcsu és a gyula megkereszteléséről beszélnek, de biztosra vehető, hogy Termacsu (Tolmács) is felvette a keresztséget. Pirigy... i. m. 19.p.

⁵ Pirigy:... i. m. 48.p.

⁶ Pirigy:... i. m. 30.p.

hatósága alá kerültek. Hazánk mai területén élő magyar görög szertartásúak túlnyomó többsége a munkácsi püspökök joghatósága alá került. Maradt egy kis létszámú közösség, amely megőrizte szertartását és anyanyelvét, de a törökkel vívott háborúk után ennek a közösségnek a továbbélése nem bizonyítható.

Biztos azonban, hogy a mohácsi vész után Kelet-Magyarországon és Erdélyben léteznek olyan bizánci szertartású közösségek, amelyek azzal adnak életjelt magukról, hogy szertartásaikat magyar nyelven akarják végezni.⁷ Velük kezdődik a keleti szertartású magyarság újjáéledése. Erdélyben - akik nem akartak protestáns hitre térni - nagy számban tértek át a görög keleti egyházba. Bocskai István fejedelem ortodox vallású hajdúkat telepít Dorogra, akik néhány évtized elteltével az egyik legjelentősebb magyar egyházközsége, Hajdúdorogot hozzák létre. A török kiűzése után a Tiszántúlra beáramló görögök, ruszinok, románok, rácok, macedónok a magyar szórványokban élők egy részét beolvasztják, de ahol a magyarság volt túlsúlyban, ott a nemzetiségek magyarosodtak el.

AZ UNIÓS MOZGALMAK; GÖRÖG KATOLIKUS EGYHÁZAK LÉTREJÖTTE

A 17. század elején a katolicizmus megerősödött. Több főnemesi család - köztük a ruszinok által lakott területek földesurainak jelentős része - katolikus hitre tért. Ez utóbbiak birtokain (Ungvár, Homonna, Huszt, Szatmár stb.) szerzetesek telepedtek le, akik a lutheránusokat, reformátusokat és a szakadároknak nevezett keleti szertartásúakat egyaránt eretneknek tekintették, és meg akarták őket téríteni⁸. Az uralkodó körök által támogatott térítéssel szemben a keleti egyház védtelen volt. Az unió kezdeményezői úgy vélték, hogy e folyamatnak csak az unió vethet véget. A kezdeményezőket mélységesen áthatotta az egyház egységének eszméje is. Az 1054-ben kettészakadt egyház súlyos seb volt a kereszténység testén, melyet így próbáltak orvosolni.

1596-ban a mai lengyel állam keleti-délkeleti vidékein és mindenekelett Ukrajna nagy részén, valamint Belorussziában kezdődött meg a keleti szertartásúaknak a római katolikus egyházzal való hivatalos és tömeges egyesülése. Ekkor kezdett kihajtani a katolikus egyház bizánci (görög) szertartású ága. 1596-ban Lengyelországban, pontosabban a lengyel-litván államban megkötik a breszti uniót, amelynek eredményeként az egyház keleti ágához tartozó ortodoxok egy része csatlakozott a nyugati ághoz. Így jött létre a bizánci szertartású katolikus, később gyakran - ezért az egyszerűség kedvéért e cikkben is - használt nevén görög katolikus egyház; valójában az egységes katolikus egyház egyik ága. A lengyelországi eredményeken felbuzdulva a történelmi Magyarország területén 1646-ban az ungvári, majd 1664-ben a munkácsi egyházmegye teljes egészében egyesült Rómával. *A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a keleti egyház szertartása és fegyelme (pl. a böjt, kovászos kenyér használata, papi nősülés) sértetlen maradt, ugyanakkor elfogadták a pápa főségét (primátusát).* Így a görög katolikus egyház híd lett Kelet és Nyugat között; egységbe hozta a római katolikus egyházszerkezetet az ortodox liturgikus és patrisztikus hagyományokkal.

⁷ Pirigyi... i. m. 77.p.

⁸ A század első éveiben megjelent jezsuita évkönyvek községei szerint tüntetik fel a római katolikus vallásra térített lutheránusok, reformátusok és skizmatikusok számát

A görög katolikus identitás része a keleti szertartáshoz való tartozás tudata, a keleti hagyományok ápolása, a keleti teológia és lelkeség iránti érdeklődés, valamint a keleti egyház jogi szemléletével és egyházképével való rokonszenv, ahol ez nem érinti a pápa főségét. Ugyanakkor kifejezi az egyetlen krisztusi egyházhoz való tartozást, mely a pápához való hűségben nyilvánul meg.

A MAGYAR GÖRÖG KATOLIKUS EGYHÁZ

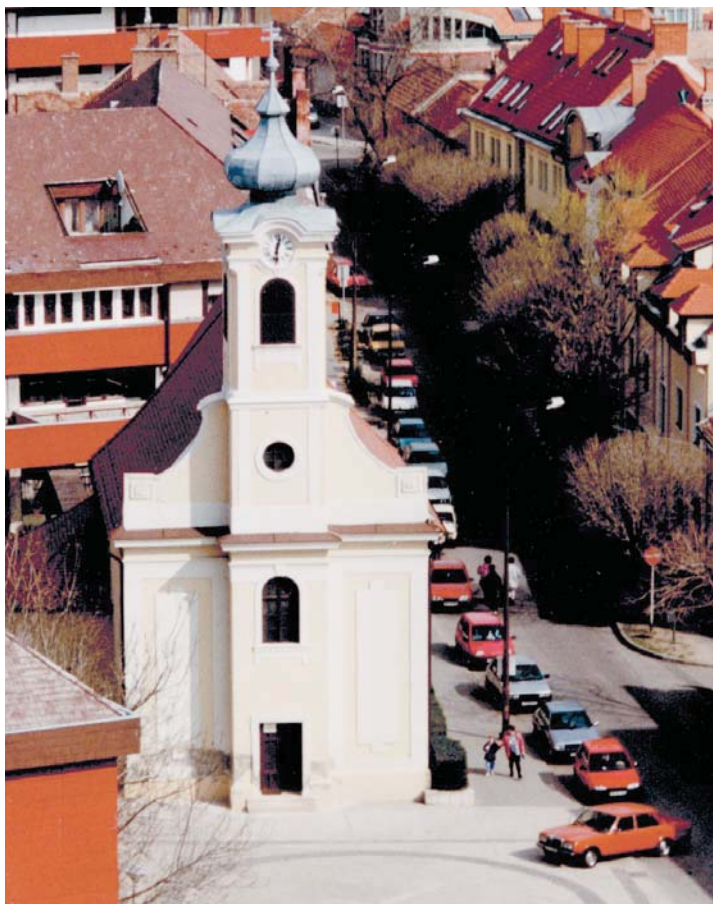
A magyar görög katolikusok önálló egyházmegyével az unió után sem rendelkeztek, a hívek az eperjesi, munkácsi, balázsfalvi és a szamosújvári egyházmegyékben éltek. Hosszas küzdelem árán sikerült elérni, hogy 1912-ben **I. Ferenc József** király megalapítsa, **X. Pius** pápa pedig kanonizálja a *Hajdúdorogi Egyházmegyét*. Ebben nagy szerepet vállaltak a hajdúdorogiak, ezért a nevét az ő városukról kapta a püspökség, bár tényleges székhely sohasem volt ott. Az első püspök, **Miklós István** a jobb infrastruktúrával rendelkező Debrecen választotta székhelyül. Egy 1914. évi püspökségi bombamerénylet után - melyben hárman meghaltak, többen megsebesültek, de a püspök sértetlen maradt - átköltözött Nyíregyházára, s azóta itt van a hajdúdorogi püspök székhelye, akinek joghatósága az egész ország görög katolikusaira kiterjed. Az eperjesi egyházmegye Trianon utáni Magyarországhoz tartozó része önálló kormányzati egység, ún. apostoli kormányzás, Miskolc központtal. Ezt a „rész-egyházmegyét” is a hajdúdorogi püspök, dr. **Keresztes Szilárd** kormányozza. A görög katolikus hívek nagyobb létszámban Borsod-, Hajdú- és Szabolcs megyében élnek. Szórványban élnek még Budapest, Szeged és Szolnok környékén. A Dunántúlon három parókia van: Győr, Veszprém és Pécs. Létszámunk becslések szerint a magyarországi evangélikusok létszámával azonos: kb. háromszázezer fő.

A PÉCSI EGYHÁZKÖZSÉG

Létrejöttét az ország „szocializmus útján” való elindulásának „köszönheti”. Az ötvenes évek elejének az országot a korábbi fejletlen agrár-ipari országból fejlett ipari-agrár országgá, a vas- és acélgyártás hazájává akarták fejleszteni. A mecseki szén- és uránbányászat hihetetlen mérvű fölfejlesztése magas kereseti lehetőséget és könnyű lakáshoz jutást biztosított az itt munkát vállalóknak. A jobb megélhetés reményében sok család hagyta ott szülőfaluját, ősei lakhelyét, és átköltözött erre a vidékre, s lett a ma mintegy kétezer hívőt számláló közösség alapítója.

Ők saját rítusukat nem gyakorolhatták, nem élhették meg, ezért **Dudás Miklós**, az egyházmegye második püspöke 1969-ben **Szántai Miklós** szegedi parókuszt bízta meg a pécsi egyházközség megszervezésével. Ő mintegy 200 km-es távolságból járt át és kereste fel azokat a családokat, akiknek nevét és címét az otthoni egyházközségek papjai küldték el. 1972-ben megalakult a Pécsi Szórvány Egyházközség. Területe Baranya, Somogy és Tolna megye egész területére kiterjed. 1973. novemberében az Alkotmány utcában levő Xavéri Szent Ferenc kápolnát (Xavér-templomot) **Cserhádi József** pécsi püspök átengedi „kizárólag görög szertartású istentiszteletek tartására.”⁹ Szántai Miklós pécsi szórvány parókusi kinevezése után, 1973-ban Pécsre költözött. 1975-ig azonban egy közeli kis faluban, Bakonyán lakott, azzal a kikötéssel, hogy az ott élő római katolikus hívek

⁹ Részlet az adásvételi szerződésből



pasztorális ellátását is végezze. Ez a kinevezés a mai napig fennáll: a pécsi görög katolikus parókus egyben bakonyai plébános is. 1974. január 1-től lehetőség nyílt arra, hogy ha csak részben is, de Miklós atya beköltözzön az Alajos utca 21. sz. alatti parókia épületébe, melyet a Pécsi Püspökségtől kapott parókia céljára. Az épület még lakott volt, de a bérlők fokozatos kiköltözésével korszerűsíteni és komfortosabbá lehetett tenni.

2000-ben 180 pécsi és 340 vidéki (Baranya-, Tolna- és Somogy megyében élő) család tartozik a pécsi egyházközséghez. Jelentősebb számú nyilvántartott görög katolikus hívó él a következő helységekben: Áta, Dombóvár, Komló, Harkány, Kaposvár, Mohács, Siklós, Siófok, Szekszárd, Szökéd. Ezek nagyobb részében évente a nagyobb ünnepek kapcsán, vagy havonta van görög katolikus Szent Liturgia.

Az egyházközség lelki életének gyarapodása mellett beszélni lehet az egyházközség külső szépségeiben való gyarapodásáról is. Miklós atya idejében megvalósult parókia-korszerűsítést és templom fűtését 1988-89-ben a templom külső- és belső felújítása (tetőszerkezet cseréje, külső- belső festés) követte, **Gulybán Ti-**

bor atya vezetésével. 1998-99-ben pedig sikerült a parókia épületet úgy bővíteni, hogy a közösségi élet helyszíne elkülönül a lelkészi lakástól. Azóta a kialakított közösségi termekben folyik a hitoktatás, felnőttekkel való foglalkozás, közösségi programok lebonyolítása, a messzebről érkező (főleg az ország keleti részéből,



vagy a határainkon túli) hittestvérek elszállásolása.

Terveink között szerepel a Péctől távol élőkkel való rendszeres személyes kapcsolat kialakítása és fenntartása, a közösségi élet fokozottabb szervezése. Az elmúlt években jelképesen kialakított ikonosztázió helyére templomunk stílusához és helyi adottságaihoz illő végleges ikonosztázió megépítését vettük tervbe. Az anyagi források megléte után remélhetőleg a közeljövőben ezt is meg tudjuk valósítani.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Pirigy István: Katolikus Egyháztörténelem. Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 1991.
- Pirigy István: A magyarországi görög katolikusok története. Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza, 1991.
- Király Ernő: Mi, görög katolikusok. Szent Gellért Kiadó, 1999.
- Timkó Imre (szerk.): A hajdúdorogi Bizánci Katolikus Egyházmegye Jubileumi Emlékkönyve. Nyíregyháza, 1987.
- Lakatos László: Ünnepi könyv a Bizánci egyház liturgikus évéhez. Máriapócs, 1997.
- Házađ ékessége. Görög Katolikus Hittudományi Főiskola, Nyíregyháza